

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-2.3>

Д. О. Андрєєв, кандидат юридичних наук,
помічник судді

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

У статті розглядається актуальна тема формування і розуміння адміністративного права в сучасному українському правовому середовищі. Автор звертає увагу на поширені погляди на місце адміністративного права в системі права України та акцентує увагу на необхідності переосмислення понять у контексті сучасних політичних, соціальних та світоглядних реалій. Стаття стверджує, що в умовах змін у політичному та соціальному житті суспільства, право також повинне пристосовуватися до нових викликів і явищ. Автор наголошує на важливості розвитку ефективної системи надання правової допомоги, що передбачає активну співпрацю між суб'єктами, що надають юридичну допомогу, як у межах, так і поза межами їхньої території. Стаття наголошує про недостатність уваги до якості та оперативності надання правових послуг, що є актуальними аспектами у забезпеченні доступності правосуддя для населення. Дослідження робить акцент на аналізі існуючих підходів до розуміння адміністративного права та його ролі в правовій системі України. У статті на підставі аналізу сукупності нормативно-правових актів, що регулюють сферу надання правової допомоги зроблено висновок, що основними способами взаємодії між суб'єктами надання правових послуг є: спільне надання правових послуг; обмін інформацією та практичним досвідом; сприяння в отриманні різного виду правових послуг; розробка та реалізація спільних проєктів та/або програм з удосконалення та підвищення ефективності функціонування системи надання правової допомоги. Правозастосовна діяльність та питання взаємодії з суб'єктами управління в правовій державі завжди мають насущний характер та актуальність. Розглянута тема зачіпає деякі аспекти сучасного стану та специфічних особливостей правової допомоги суб'єктів, які мають адміністративно-юрисдикційні повноваження, щодо застосування адміністративних покарань. У статті наголошено на необхідності правозастосування закріплених повноважень у відповідність до нормативних правових актів.

Ключові слова: надання правової допомоги, система суб'єктів, взаємодія, органи державної влади, застосування, право.

D. O. Andreiev. The role of administrative law in ensuring access to justice: analysis of legal aid practice

The article deals with the topical issue of formation and understanding of administrative law in the modern Ukrainian legal environment. The author draws attention to the widespread views on the place of administrative law in the Ukrainian legal system and emphasizes the need to rethink the concepts in the context of modern political, social and ideological realities. The article argues that in the context of changes in the political and social life of society, law must also adapt to new challenges and phenomena. The author emphasizes the importance of developing an effective system of legal aid provision, which involves active cooperation between legal aid providers both within and outside their territory. The article emphasizes the lack of attention to the quality and efficiency of legal services, which are relevant aspects in ensuring access to justice for the population. The study focuses on the analysis of existing approaches to understanding administrative law and its role in the legal system of Ukraine. Based on the analysis of a set of legal acts regulating the field of legal aid provision, the article concludes that the main ways of interaction between legal aid providers are: joint provision of legal services; exchange of information and practical experience; assistance in obtaining various types of legal services; development and implementation of joint projects and/or programs to improve and enhance the efficiency of the legal aid system. Law enforcement activities and issues of interaction with governing entities in the rule of law are always urgent and relevant. The topic under consideration touches upon some aspects of the current state and specific features of legal aid provided by entities with administrative and jurisdictional powers to apply administrative penalties. The article emphasizes the need for law enforcement of the assigned powers in accordance with the regulatory legal acts.

Key words: legal aid, system of subjects, interaction, public authorities, application, law.

Постановка проблеми. Проблема, яку стаття спрямована вирішити, полягає у неоднозначному розумінні та визначенні місця адміністративного права в системі українського права, особливо в контексті сучасних політичних, соціальних та світоглядних змін. Виникає питання переосмислення понять, зокрема поняття та змісту адміністративного права, в умовах сучасного суспільства. Недостатня увага до якості та оперативності надання правових послуг, зокрема доступ до правосуддя, також створює проблематику, яка потребує уваги та подальшого дослідження. Таким чином, стаття спрямована на вирішення цих проблем шляхом аналізу існуючих підходів до адміністративного права та визначення його ролі в українській правовій системі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні дослідження та публікації в галузі адміністративного права та правової допомоги в Україні та за кордоном свідчать про зростаючий інтерес до питань, пов'язаних з доступністю та якістю правових послуг для громадян. Дослідження розглядають структуру та функціонування адміністративного права в контексті загальної правової системи України; з'ясується,

© Д. О. Андрєєв, 2024

як адміністративне право взаємодіє з іншими галузями права та впливає на забезпечення доступу до правосуддя; виявляють проблеми, що виникають у процесі надання правової допомоги, такі як недостатня доступність, недоліки у якості послуг та інші перешкоди для громадян; аналізують, як адміністративне право може бути використане для забезпечення ефективного та справедливого доступу до правосуддя для всіх шарів населення; порівнюють досвід різних країн у сфері адміністративного права та надання правової допомоги, щоб визначити оптимальні моделі та методи, які можна було б впровадити в Україні.

Окремі аспекти ролі адміністративного права у забезпеченні доступу до правосуддя були вивчені у роботах таких авторів, як Л. В. Павлик, З. З. Петрович, С. М. Бреус, Ю. О. Данилевська, Н. Ю. Сакарі, В. М. Ісаков, О. П. Литвин та інші.

Загальний висновок з останніх досліджень та публікацій полягає в тому, що існують серйозні виклики та проблеми у сфері адміністративного права та надання правової допомоги, але з використанням правильних підходів та заходів можливе подолання цих перешкод для покращення системи правосуддя та забезпечення прав людини.

Мета статті полягає в аналізі існуючих підходів до розуміння адміністративного права та визначення його місця у правовій системі України. Це включає вивчення класифікаційних підстав, принципів та змісту адміністративного права з урахуванням передового світового досвіду. Стаття також ставить за мету вирішення проблеми переосмислення понять у контексті сучасних політичних, соціальних та світоглядних змін, а також виявлення проблем, пов'язаних із недостатньою якістю та оперативністю надання правових послуг, зокрема доступу до правосуддя.

Результати дослідження. Питання доступу до правосуддя є одним із ключових у сучасному правовому дискурсі. У центрі цієї проблеми – роль адміністративного права як інструменту, спрямованого на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян отримати доступ до судової системи та правозахисних механізмів.

Адміністративне право відіграє важливу роль у гарантуванні доступності правосуддя для всіх шарів суспільства. Його функції включають не лише регулювання взаємодії між громадянами та державними органами, але й створення умов для забезпечення рівних можливостей доступу до правосуддя для всіх громадян.

З огляду на розмаїття сучасних викликів та проблем, що стосуються доступу до правосуддя, необхідно детально проаналізувати практику надання правової допомоги. Цей аналіз включатиме в себе оцінку ефективності і доступності існуючих правових механізмів, ідентифікацію прогалин у законодавстві та практиці його застосування, а також пошук нових шляхів поліпшення доступу до правосуддя.

В даний час формується правовий інститут адміністративного права, поняття якого активно обговорюється як вченими, так і практиками, що вирішують найскладніші завдання державного управління та правозастосування. Висловлюються різні точки зору про місце адміністративного права в системі українського права.

Останнім часом дедалі частіше виникають питання, пов'язані з переосмисленням понять. Одним з таких понять, до яких прикута увага, є поняття та зміст адміністративного права. Причин тому багато: починаючи від того, що в останні два десятиліття змінився політичний та соціальний спосіб життя, що призвело, у свою чергу, до світоглядних змін громадян. Сама дійсність вимагає нових підходів до розуміння суспільних явищ і право не виняток.

Пізнання відомих понять у новій дійсності змушує по-іншому ставитися і до їхнього змісту, при тому, що саме життя привносить нові явища та факти, на які неможливо не зважати.

Право має уособлювати образи дійсності, забезпечуючи цим унікальний спосіб утвердження суспільно корисного способу поведінки. Водночас праву судилося не лише розкривати та врегулювати незнайомі кутки життя суспільства та окремих його учасників у сьогоdnішньому дні, а й дбати про стабільність взаємин у майбутньому.

Побудова та забезпечення функціонування ефективної системи надання правової допомоги неможливо без активної взаємодії конкретних суб'єктів, які надають юридичну допомогу (наприклад, між органами місцевого самоврядування, які надають правові послуги на безоплатній основі) як у межах, так і поза ними. Враховуючи стратегічну важливість створення розгалуженої мережі суб'єктів надання правової допомоги для того, щоб зробити останню максимально доступною для населення, зауважимо, що в такому контексті необхідно враховувати не тільки критерій доступності, який переважно пов'язаний із територіальним розташуванням таких установ їх оснащенням та матеріально-технічним забезпеченням. У в такому разі, актуальним залишається питання щодо її якості та оперативності надання правових послуг, що певною мірою залежить від процесу взаємодії суб'єктів надання правової допомоги.

Актуальність теми дослідження підтверджується ступенем нерозкритості теоретично різних адміністративно-правових аспектів взаємодії суб'єктів надання правової допомоги населенню, у тому числі адміністративно-правового забезпечення, що у свою чергу ускладнює практичну реалізацію такої взаємодії та негативно позначається на якості правових послуг, що надаються.

Адміністративне право як одна з галузей правової системи не позбавлене всіх вищезазначених ознак. Крім усього, адміністративне право – це галузь права та законодавства, яка регулює широке коло правовідносин у публічно-правовій сфері, де учасником правовідносин виступають суб'єкти владних повноважень, які, на відміну інших учасників, наділені додатковими повноваженнями.

Питання адміністративного права й залишаються предметом багатьох наукових досліджень про. Вирішенню зазначених питань, а також пошуку оптимальних моделей правовідносин за участю суб'єктів владних повноважень приділяли увагу видатні вчені-юристи України та зарубіжжя. Незважаючи на зусилля, значне коло питань зазначеної галузі залишається дискусійним. Одна з проблем – існування адміністративного права у забезпеченні доступу до правосуддя [7, с. 173].

Незважаючи на широту пошуків, залишається актуальним питання існування адміністративного права як самостійної галузі, як підгалузі або інституту адміністративного права. Наразі відсутній єдиний підхід до розуміння адміністративного права у забезпеченні доступу до правосуддя [6, с. 72].

Все вищевикладене та визначило мету дослідження. Це аналіз існуючих підходів до розуміння адміністративного права та його місця у правовій системі України.

Адміністративне право України у забезпеченні доступу до правосуддя понад двадцять років вивчає питання оновлення системи принципів адміністративного права, її класифікаційних підстав, взаємозв'язку змісту та вимог принципів адміністративного права з урахуванням передового світового досвіду, але єдиного концептуального бачення, що одержало політичну та законодавчу підтримку правлячих еліт, досі не сформовано.

Адміністративне процесуальне право розуміється як історично сформоване і об'єктивне об'єднання, система взаємозумовлених процесуальних правил, що становлять самостійну, а не комплексну і не спеціальну галузь права" [5, с. 291].

Якщо ж спробувати проаналізувати юридичну природу процесуальних галузей права, у тому числі адміністративно процесуального, можна зробити такі висновки. До них відносяться питання співвідношення права та законодавства, поняття галузі права, критеріїв розподілу права на галузі – насамперед предмета та методу. Вже порівняно давно виникли соціальні та методологічні передумови для теоретичного прориву у цій галузі. До соціальних можна віднести сам процес інтенсивного формування комплексних галузей – господарського, лісового, банківського та ін. [2, с. 48].

Система права у забезпеченні доступу до правосуддя є обумовленою економічною і соціальною будовою суспільства структурою права, що виражає його внутрішню узгодженість і єдність норм права, і водночас їх розподіл на галузі та інститути [4, с. 24].

Відповідно до теорії права галузь права розглядається як елемент системи права і визначається як «сукупність норм права, які регулюють певну якісно однорідну сферу суспільних відносин специфічними методами правового регулювання» [1, с. 32].

Загалом виникнення та розвиток науки адміністративного права є одним з елементів правової науки та юридичної дійсності [3, с. 37].

Відповідно до змін історичних типів держави, її політичної системи та економічних відносин відбувається еволюція галузі адміністративного права, яка супроводжується формуванням відповідної галузі наукових знань.

Для розвитку науки адміністративного права України важливу роль має відіграти розвиток наднаціонального масиву нормативних та консультативно-рекомендаційних актів, розроблених провідними європейськими регіональними організаціями, насамперед щодо уніфікації взаємовідносин органів публічної влади з приватними особами, формування загальних принципів та правил прийняття рішень органами публічної адміністрації та визначення загальних підстав забезпечення їх реалізації (виконання) та оскарження.

Висновки. Розуміння адміністративного права та його місця у правовій системі України потребує подальшого аналізу та уточнення з урахуванням сучасних політичних, соціальних та світоглядних змін. Недоліки в системі надання правової допомоги та доступу до правосуддя потребують негайного уваги, зокрема у плані забезпечення якості та оперативності надання правових послуг. Співробітництво між суб'єктами надання правової допомоги, включаючи органи місцевого самоврядування та інші структури, є ключовим для ефективної системи правової підтримки населення. На підставі вищезазначеного нами раніше, можемо навести наступні рекомендації: 1. Провести додаткові дослідження для уточнення концепції адміністративного права та його місця у сучасній правовій системі. 2. Вдосконалити механізми контролю якості надання правових послуг та забезпечення оперативності доступу до правосуддя. 3. Зміцнити співпрацю між суб'єктами надання правової допомоги шляхом створення розгалуженої мережі та підвищення їхньої професійної підготовки. 4. Запровадити систему моніторингу та оцінки якості надання правових послуг з метою постійного вдосконалення процесу та забезпечення високого рівня задоволеності користувачів. 5. Розробити програми підвищення кваліфікації для працівників, які надають юридичну допомогу на безоплатній основі, зокрема з акцентом на професійні навички, етику та підходи до роботи з клієнтами. 6. Сприяти впровадженню інформаційних технологій та цифровізації в сфері надання правової допомоги для покращення доступності та ефективності цього процесу. 7. Залучити до діалогу міжнародних експертів та організацій з метою використання передового світового досвіду у сфері адміністративного права та правової допомоги.

Список використаних джерел:

1. Усикова Д. О. Адміністративно-правовий статус учасників процедури надання безоплатної правової допомоги в Україні : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 081 – право / наук. кер. І. В. Дашутін. Суми : Сумський державний університет, 2021. 111 с.
2. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. – К.: ВАІТЕ, 2020. – 276 с.
3. Блінова Г.О. Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: актуальні питання теорії та практики : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 545 с.
4. Дотримання принципів демократії, прав людини та верховенства права в умовах надзвичайного стану – міркування: Венеційська комісія за демократію через право, CDL-PI(2020)005rev, 26.05.2020, с. 24. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLPI\(2020\)005rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLPI(2020)005rev-ukr).
5. Савчин М. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму. 2-е вид. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 291–292.
6. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.] ; [Вид. 2-е, доп.] Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с. Бібліогр.: с. 612–614 (29 назв).
7. Юровська В.В. Методи адміністративного права: питання теорії та практики: монографія / В.В. Юровська. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 344 с.